

Místa s morální pamětí na příkladu holocaustu a antisemitismu, využití metody Iwalek

Slavomír Lesňák

IWitness Rwanda

World's First IWitness Classroom Launched

Schindler's List ~ 25th Anniversary

One person can make a difference and that person is you! This theme is at the heart of *Schindler's List* and the Stronger Than Hate initiative from USC Shoah Foundation.

Discover flexible teaching tools from *Schindler's List* education partners designed to accompany student screenings of the film later this fall.

[Learn More »](#)

Stronger Than Hate

Schindler's List ~ 25th Anniversary

What is IWitness?

Holocaust Memorial Plaza in Philadelphia Features IWalk

2018 Online Professional Development

Watch

Teach

Explore

Portál Iwitness

- webový nástroj Archívu vizuálnej histórie Univerzity Južnej Kalifornie (USC Shoah Foundation Visual History Archive).
- prístup učiteľov, študentov a bádateľov k viac ako 1 500 životným príbehom, svedectvám preživších a svedkov holokaustu a genocíd uložených vo forme rozhovorov
- cca 55 000 nahrávok rozhovorov v Archíve vizuálnej histórie Nadácie Shoa USC – čaká na spracovanie
- vhodný na interdisciplinárne prepojenie a podklad pre spoluprácu odborníkov z oblasti histórie a výchovy k občianstvu (a jazykových predmetov)

Pamätníky ležia kdekoľvek: metóda **Iwalk**

- na konkrétnom mieste - záznam príbehu preživších
- typ digitálnych pamätníkov
 - umožňujú flexibilitu, personalizované pripomínanie a reflektovanie, priestor pre vytváranie a upevňovanie pozitívnych postojov (orientácie na univerzálne ľudstvo, ohľad na ľudské práva, prevencia násilia, uprednostňovania ideológií apod.)

Etické aspekty svedectiev Iwitness

- Bioetické; Etika strihu

Addressing Holocaust Denial and Distortion Online

This webinar provides guidance for addressing Holocaust denial, distortion online & building student resiliency against it through Holocaust education, digital media & information literacy.

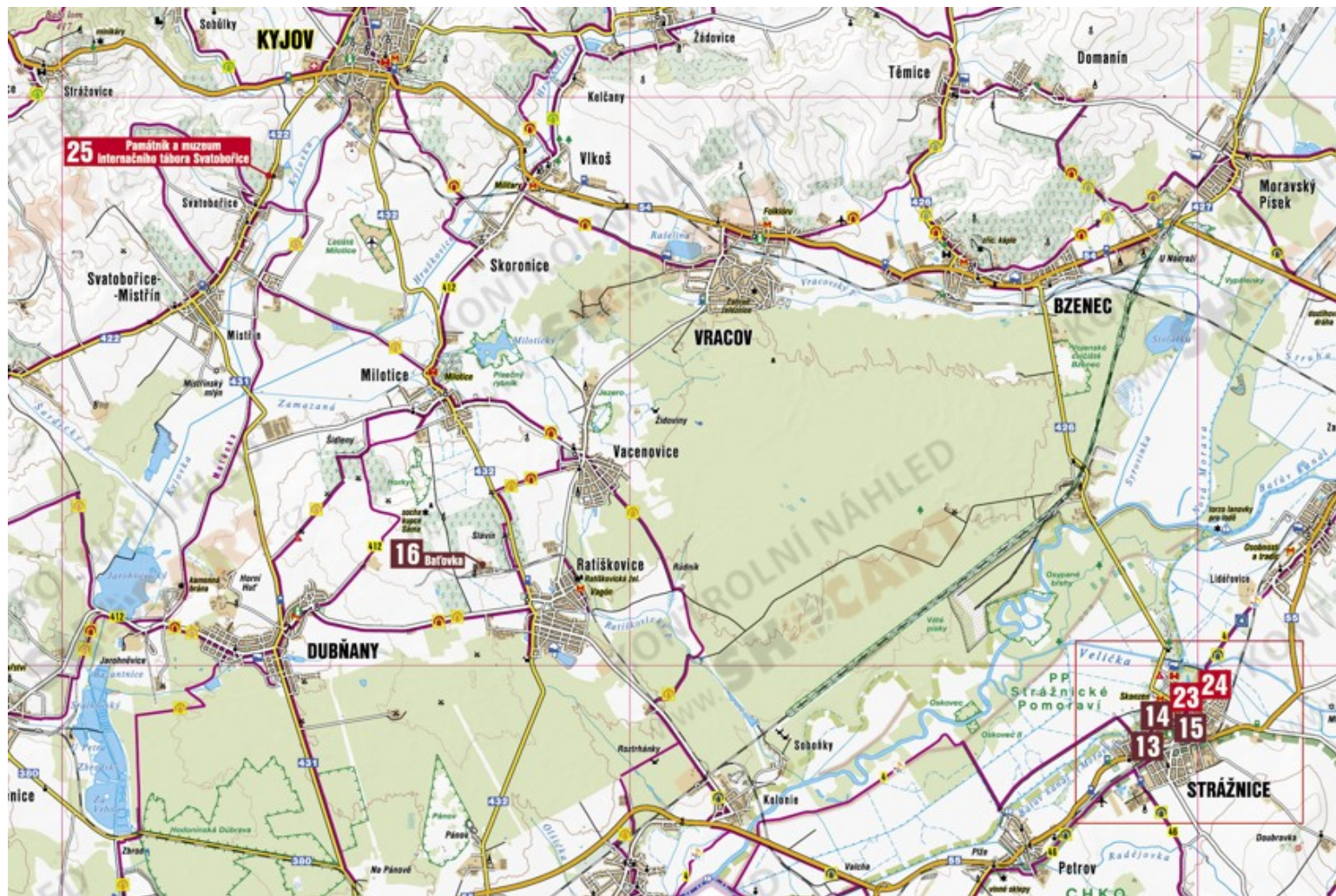
- **Medical and research ethics**
- **Eugenics**
- **Euthanasia and forced sterilization**
- **Medical experimentation**
- **Role of medical professionals in society**
- **Geriatrics (dementia, social factors and risk)**
- **Trauma and memory**

<https://iwitness.usc.edu/sites/medicalethics>

„Malé“ dejiny cez postavy a miesta

- Strážnice: Ruth Felixová (holokaust, utečenec-uprchlík a d.)
- Svatobořice – internačný tábor: Václav Kufner; Věra Feldman
- Brno: hrad Špilberk: Fred Bedrich Morgenstern, Bedřich Seliger
- Brno: Merhautova 37, Hlavné nádraží, bývalé Reálne židovské gymnázium, mesto, a d.)

Svatobořice-Mistřín, Strážnice

Novák, S. - Lesňák, S: Přeshraniční exkurze SK-CZ. Mapa. MUNI, 2019.

Strážnice: Ruth Felix

↑ Bzenecká ulice v roku 1925. (Pajer, 2002, s. 307)

Foto: z Iwitness ↑ ↓ Súčasná podoba domu Felixových na Bzeneckej ulici, Strážnice; Foto: S. Lesňák

Súčasná podoba domu Felixových na Bzeneckej ulici, Strážnice
Foto S. Lesňák, 2018.

Súčasný interiér a výstava v synagóge v Strážnici; Foto: s. Lesňák, 2018

Interiér synagógy v Strážnici v roku 1910 (Pajer, 2002, s. 312)

Zrekonštruovaná synagóga v Strážnici. Foto S. Lesňák, 2018; Hrob Heřmanna Felix v Strážnici, Židovský cintorín. Foto S. Lesňák, 2018

Smrt' otca Hermana Felixa

Mestké zastupiteľstvo Strážnice, 1932. (Pajer, 2012, s. 77)

Mestká rada Strážnice, 1932, (Pajer, 2012, s. 78)

Fotografia rodiny Felixových pred vojnou. Iwitness

Aktivita – Iwalk Strážnice

- Skupinu žáků dovedeme ke vchodu před dům Bzenecká 10 (ve vnitrobloku). Na začátek se jich zeptáme, co je holocaust a kde se odehrával. Týkal se holocaust jen koncentračních táborů, nebo se týkal i jiných míst? Co se odehrávalo během válečných let ve Strážnici? Žákům sdělíme, že jim pustíme krátké video s nahrávkou přeživší Ruth Felix, pro kterou je holocaust spojený i s tímto místem.
- Pustíme žákům video, následně o něm provedeme reflexi a diskuzi:
 - Co se na tomto místě odehrálo a jak to zasáhlo do osudu osob, o kterých vypráví R. Felix?
 - Proč se nemohla R. Felix dostavit na pohřeb ve Strážnici?
 - Jak se Ruth Felix spolupodílela na poválečné spravedlnosti?
 -
- Úkol 1: Najděte na hřbitově hrob pana Felixe a ověřte pravost dat z videa.
- Úkol 2: Navštivte synagogu ve Strážnici a najděte další informace o osudech strážnických Židů během druhé světové války.

Ruth Felix počas vojny

Svadobná fotografia Ruth Felixovej s Walterom Freudom z roku 1941;
Iwitness

- Sirotčinec v Brne
- Terezín
- Osvienčim
- Kudowa Sackisch
- Antisemitizmus po vojne
- Svedok na súde v Hodoníne

Ruth Felix – utečenec v 1948

- Dvaja dospelí a uspané dieťa v bedni od topánok v nákladiaku Baťa
 - **Miesto: rakúska hranica cez Břeclav**
 - všetky peniaze za prevoz, zvyšok stratený pri strese prevozu
 - pomoc rakúskych sedliačok

- cez Francúzsko do Brazílie a do Bolívie
- Izrael, USA, Nemecko

Aktivita

- Se žáky si zopakujeme učivo o poválečném vývoji v Československu
- Žákům rozdáme pracovní list a vyzveme je, aby si přečetli otázky, následně žákům pustíme žákům video. Po ukončení záznamu požádáme žáky, aby individuálně zodpověděli otázky v pracovním listu. Následně provedeme společnou reflexi a diskuzi – na základě otázek v pracovním listu.

Otázky k videu (v PL k dispozici i medailónek):

- Jaká byly příčiny útěku z domova? (min 2)
- V čem se lišila cesta od běžného dnešního cestování do zahraničí? (nezvykneme cestovat zavřeni v nákladném prostoru automobilu bez vzduchu, cesta bývá legální, domů se vracíme apod.)
- Co bylo největším problémem cesty (so se stalo)?
- Existují i v současnosti podobní uprchlíci jako R. Felix? Odkud a před kým/čím prchají? Najděte podobný riskantní uprchlický osud na internetu.
- Jak by jste se zachovali vy? (jaké velké riziko by jste podstoupili?)

- nebezpečí, hrozba vězení, ztráta majetku
- zdálo se, že dítě nedýchá
- před pár lety (2015) vypukla migrantská krize, mnohokrát jsme byly svědky udušení uprchlíků v nákladním prostoru aut – uprchlíci bývali hlavně z válečné Sýrie, Iráku, Afganistánu, ale i jiných zemí, prchali před válkou, pronásledováním, někdy i před chudobou.

Ruth Felix se narodila roku 1924 ve Strážnici. Její tatínek byl předsedou židovské obce, po okupaci byl zavražděn místními nacisty. Ruth uprchla do Brna, kde v 17tich vedla židovský sirotčinec. Po deportaci do ghetta v Terezíně přežila tábor smrti v Osvětimi-Birkenau a koncentrační tábor Sackisch. Po osvobození se vrátila na Moravu, ale po komunistickém puči v únoru 1948 a opětovném zabavení rodinného majetku jí znovu hrozilo pronásledování a tak uprchla na západ. Usadila se v Brazílii, žila v Bolívii, později se přestěhovala do Západního Německa. Interview bylo natočeno 23. 2. 1996 v Praze.

- Životopis z: <https://iwitness.usc.edu/activity/2993?step=B0976AFB-2C09-40C6-A5D2-37DAB4FB2EDF&page=AD8E612E-13F3-4A78-BBD0-5F2BC1F348F1>

Internačný tábor Svatobořice - Mistrín

Odraz celej histórie ČSR na jednom mieste

- „Baráky“ vo Svatobořicích - trest pre panslávov už v 1912: utečenci z Haliče
- 1919: živly a nepriatelia zo Slovenska a Čiech
- 1921 starobinec Brna
- 1921-30 karanténa pre vysťahovalcov do USA (100 tisíc ľudí)
- 1938 politickí nespoľahliví (Nemci)
- 1938 utečenci zo Sudet
- 1938 utečenci z južného Slovenska
- 1942 internačný tábor pre rodiny emigrantov a podozrivých
- **1942 internačný tábor pre Židov**
- 1945 tábor pre vojnových kolaborantov, nemeckých zajatcov
- 1946 starí a nemocní Nemci
- 1948 tábor pre emigrantov z Grécka
- 1957 kasárne
- priemyselný park

Internačný tábor Svatobořice

„Most vzdychov“a práca Židov tlačiacich valec pri stavbe cesty
(z publikácie *Slávnostní odhalení památníku a otevření muzea internačního tábora Svatobořice*, 2017, s. 9; 7)

V táboře Svatobořice

Zdroj: Iwitness: dokumenty přiložené k svedectvu 43609

Otázky k diskuzi

- Navštívíme bývalý internační tábor, prohlídněme expozici s výkladem, následně se zastavíme při památníků. Tu pustíme svědectví přeživších. Po ukončení reflektujeme video a diskutujeme:
- Co se stalo panu Feldmanovi?
- Co bylo příčinou?
- Jak jste se cítili při vyprávění?
- Proč je správné nedopustit, aby měli lidé neomezenou moc nad ostatními?
(jak pracovat se silnými emocemi ve videu? Je to vhodné?)

Úkol: pokusíme se najít dům, o kterém mluví Věra Feldman ve videu (o pomoc můžeme požádat lektorku muzea).

Aktivita Iwalk - Špilberk

- Skupinu žáků dovedeme ke vchodu do kasematů hradu Špilberk v Brně. Na začátek se jich zeptáme, co je holocaust a kde se odehrával. Týkal se holocaust jen koncentračních táborů, nebo se týkal i jiných míst? Co se odehrávalo během válečných let na tomto místě? Žákům sdělíme, že jim pustíme krátké video několika přeživších, pro které je holocaust spojený i s tímto místem.
- Pustíme žákům video, následně o něm provedeme reflexi a diskuzi:
 - Co nové jste se dověděli o tomto místě?
 - Jaká část holocaustu se tady odehrávala?
 - Proč se museli vězni při přesunu na nádraží skrývat před obyvateli Brna? (ležet na korbě nákladního auta tak, aby je nebylo vidět)?
 - Jaké další místa v Brně jsou ve videu zmiňovány?
 - Jaké práva a svobody byla ve vězení porušována?
 - Jaká opatření přijala společnost, aby již nemohly být takto porušovaná lidská práva? Jak tyto opatření chránit, aby nás nadále chránily?

Spolkové
židovské
reformní
gymnázium v
Brně,
Hybešova

Spolkové židovské reformní
reálné gymnázium
v Brně

1920 - 1941

Aktivita – analýza literárních a historických pramenů

- Jaká je forma žánr textu? (např. beletrie, historický pramen, píseň)
- Jakých osob se týká obsah textu?
- Jaké krajiny se týká text?
- Převyprávějte příběh/obsah textu
- Komu a jak je ublíženo a z jakého důvodu?
- Na jakých předsudcích či obviněních je v textu založena nenávist k židům?
- Která slova by jste označili jako klíčová slova textu?

Ukázka 1

„Ten Kulanski se mi moc nelíbí“, řekl jsem Tonyemu, když jsme byli uprostřed hry. „Nadával Joeymu do špinavých Židů. Proč mu tak říká?“

„Nenávidí Židy. Jeho otec říká, že Židé zabili Ježíše.“

„Fakt? O tom jsem nikdy neslyšel.“

„Dobrá trefa, Davídku. Můj otec říkal, že Židé Ježíše nezabili. Řekl, že Židé nikdy nikoho nevěšeli na kříž. To dělali Římané.“

„Kdo jsou Římané?“

„Ti, co žili před Italy. A ta země, kde žili Židé, jim patřila.“

„Proč si s ním hraješ, Tony?“

„Tato se ti povedla. Nemůže si s ním nehrát, Davide. Chodíme do téhož kostela. Příští rok začneme chodit do stejné katolické školy. Propána, vždyť jsi mě obral o všechny kuličky!

(Chaim Potok. Na počátku. Argo, Praha, 2001.)

Ukázka 2

„Nazdar,“ řekl Eddie. Založil si ruce v bok a věnoval mi tenký úsměv. Měl špičatou bradu a rovný, úzký špičatý nos. Oči vypadaly, jako by se jim chtělo spát. „Ta židovská nemoc tě ještě nepoložila?“

Druhý chlapec se na něj podíval. „On má nějakou nemoc?“

„Hej, židovskou.“

„Je nakažlivá?“

„Hej, nakažlivá. Můj kámoš Tony to od něj chytil.“

„Co je to za nemoc?“

Nevěděl jsem, co říct. Pokud na mě sáhnou, začnu křičet a někdo se mě snad zastane. Ten velký kluk mi však může zasadit strašnou ránu a pak tvrdit, že mě nikdy neudeřil. Ani jsem se nepohnul, jen jsem sledoval každý jejich pohyb.

„Co to tam má?“ zeptal se ten větší a ukázal na kočárek.

„Malého bratra,“ odpověděl Eddie.

Jako by se tam přede mnou objevila dvojčata. Dokonce i hlas měli stejný, vysoký, monotónní, zabarvený výsměchem a pohrdáním.

„Malého bratra,“ opakoval ten větší. „Tak to se musíme podívat.“ Přešel ke kočárku a nahlédl dovnitř.

Znovu jsem se rozhlédl po ulici. Ruce a nohy se mi klepaly.

„Běžte pryč,“ řekl jsem. „Prosím. Je ještě malý.“

Starší chlapec se narovnal a odstoupil od kočárku. „Žádné nemá,“ řekl.

Eddie vypadal zklamaně.

Starší kluk se nyní otočil ke mně. „Kdy o ně přišel?“ zeptal se.

„O co?“

„O rohy. Kdy o ně židáci přicházejí? Ten prcek je nemá. Kolik mu je?“

„Dva roky,“ odpověděl jsem a v uších mi zašuměla krev.

Kurva,“ řekl starší kluk. „U nás v baráku žádní židáckí spratkové nejsou. Myslel jsem, že je konečně uvidím.“ Zblízka mi pohledem zkoumal tvář a hlavu. „Ty jsi kdy přišel o své?“
Vůbec jsem mu nerozuměl.

„Podívej, nic ti neuděláme. Co se tak třeseš? Podívej, jak se třese, Eddie. Kdy jsi přišel o rohy? Asi tak v jednom roce, že?“

„Jo.“ Vyslovil jsem to, co podle mého předpokladu chtěli slyšet.

„Tak už je jasné, proč jsou ty židovské děcka furt zachumlané. Aby jim nebylo vidět rohy. Není to tak?“

„Je,“ řekl jsem. V krku jsem měl sucho. Že by se zase vracela nemoc? Za očima mě ale nebolelo.

(Chaim Potok. Na počátku. Argo, Praha, 2001.)

Ukázka 3

V den Nanebevstoupení pana v městečku Pezinok, které patří pánům Františkovi a Wolfgangovi, hrabětem ze Svatého Jura, se ztratilo 9 leté dítě jménem Hansi, syn Gregora Meylingera z Pezinka. I když ho hledali všude ve městě, i u Židů, kde obyčejně pobýval, nikde ho nenašli. Teprve ve středu po Nanebevstoupení mezi osmou a devátou ráno ho stará žena objevila v hustých keřích mimo městečka s povázanýma rukama. Když dítě dovezli na radnici, ukázalo se, že zemřelo následkem mnoha bodných ran. Hned na to přísežní a všichni občané pochytili všechny židy, uvěznili je a dali je hlídat. Přísežní prohlédli mrtvolu chlapce, na jehož těle bylo mnoho bodných ran a bodnutí, žíly měl prořezané, pohlaví odříznuté, varlata vyřezaná, jeho krk i šíje byly dobodány. Všichni přítomní se shodli, že to mohli vykonat jen židé, neboť je to židovská práce. Židy podrobili vážnému a přísnému vyšetřování, všichni se k vraždě přiznali (Izák Messner přiznal, že byl přítomen během vraždy a že židé musí mít křesťanskou krev, neboť jejich kněží si jí potírají prsty ve sváteční dny). Vynesený rozsudek zněl: celou pezinskou židovskou obec je třeba potrestat ohněm (děti mladší 10 let byly omilostněné, rozdělené mezi křesťany a pokřtěné), ostatní byli za městem upáleni.

(Proces s pezinskými Židy, Archiv Budapešť, r. 1529).

Ukázka 4

Ten Žid má velké břicho
Nejspíš v něm má Eszter
Solymosi
Zikcini-zakcini, ty smrdutý Žide,
Už nebudeš pít křesťaskou krev!

Ten Žid má velké břicho
Má v něm krev Eszter Solymosi,
Počkej Žide, zmenším ti ho,
Zapíchnu ti do něj meč.

Ten Žid má velké břicho
Nejspíš v něm má Eszter
Solymosi
Židovi břicho rozřízneme
A tu tmavovlásku vyndáme.

Z maďarské lidové písně. Z:
Jakub Hauser – Eva Janáčková: Obrazy nenávisti. Vizuální
antisemitismu ve střední Evropě. Artefactum, Praha, 2020)

Ukázka 5

Vyskočil ze židle, přivítal své návštěvníky a nabídl jim dvě židle, zatímco sám se posadil na obrovský pytel s kávovými zrny. „Jdete ze šábesové bohoslužby?“

„Ano“, řekl Jacob, „jeden z nás osvěřený a druhý ještě rozrušenější než před tím.“

„Zajímavé. Tatáž událost vyvolává dvě odlišné reakce. A vysvětlení toho zvláštního jevu?“ zeptal se Bento.

Jacob přispěchal s odpovědí. „Ta věc není příliš zajímavá a vysvětlení je zřejmé. Na rozdíl od Franka, kterému se nedostalo žádného židovského vzdělání, já jsem obeznámený se židovskými tradicemi a hebrejštinou a...“

„Dovolte mi vás přerušit“, řekl Bento. „Ale už na samém začátku vaše vysvětlení vyžaduje vysvětlení. Žádné dítě vychované v Portugalsku mezi marranos není obeznámeno s hebrejštinou ani židovskými rituály. To platilo i o mém otci, který se naučil hebrejsky až po svém odchodu z Portugalska. Řekl mi, že když žil jako chlapec v Portugalsku, každé rodině, která by učila děti hebrejský jazyk nebo židovské tradice, by byl vyměřen velký trest. Vlastně,“ Spinoza se obrátil na Franka, „neslyšel jsem od vás včera, že váš milovaný otec byl zabit proto, že inkvizice našla Tóru, kterou zakopal?“

Franko, který si nervózně projel prsty dlouhými vlasy, neřekl nic, jen lehce přikývl.

Bento se obrátil zpátky k Jacobovi a pokračoval: „Moje otázka tedy zní, Jacobe, odkud se vzala vaše znalost hebrejštiny?“

„Členové mé rodiny se stali novými křesťany před třema generacemi,“ řekl Jacob rychle, „zůstali ale ve skrytu Židy, odhodlanými udržovat víru živou. Otec mě poslal do Rotterdamu pracovat v jeho obchodní společnosti, když mi bylo jedenáct, a následujících osm let jsem každý večer studoval hebrejštinu se svým strýcem, rabínem.“

Analýza a diskuze

Po individuální přípravě či přípravě ve dvojicích prezentují své odpovědi ostatním spolužákům. Následně žáky vyzveme ke společné diskuzi:

- Co by jste udělali, kdyby jste se setkali s podobnými názory v textové či obrázkové podobě na sociální síti (nebo jinde)?

Pokračování – napojení na obrázky

- Který z historických obrázků v pracovním listu souvisí nebo přímo vyobrazuje nenávistní projevy z vašeho textu?

Aktivita s obrazovými materiály o kořenech nenávisti

Co vidíme na obrázku?

- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?
- Do jakého období by jste obrázky zařadili?

Co vidíme na obrázku? (1)

- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?

Co vidíme na obrázku? (2)

- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?

Co vidíme na obrázku? (3)

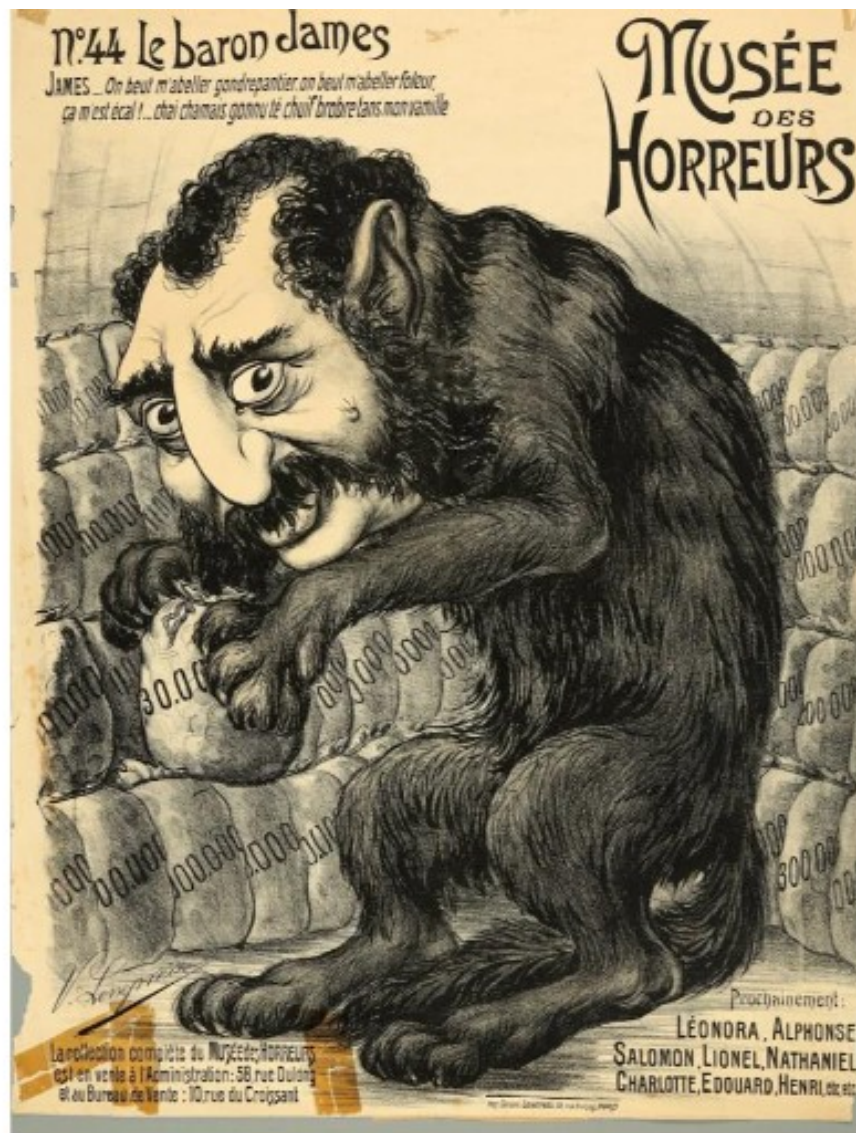
- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?

Co vidíme na obrázku? (4)

- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?

Co vidíme na obrázku? (5)

- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?

Co vidíme na obrázku? (6)

- co dělají postavy na obrázku?
- jaký výraz mají osoby?
- jaké vlastnosti mají osoby?
- jaká je atmosféra obrázku?
- co ještě se na obrázku nachází a z jakého důvodu?

Znesvěcování hostí – bohovražda

Rituální vražda

Spojení s ďáblem

Zpřísahání

Judensau

- Přiřadte hesla k historickým obrázkům.
- Které z obrázků ukazují nenávisť vůči Židům (jako národu - antisemitismus) a které nenávisť proti judaistickému náboženství (antijudaismus) ?
- Jaké další mýty a předsudky jste o Židech slyšeli?
- Proč a jak vznikaly předsudky o Židech? Jak s předsudky souvisí oddělení městských čtvrtí – ghet? Diskutujte.

Čo sme videli?

Obrázek č. 1 : Klenbová konzola z roku 1350, Lipnice nad Sázavou, hradní kaplnka sv. Vavrince, Obrazy nenávisti. Artefactum, Praha, 2020, s. 17.

Obrázek č. 2 : Ilustrace z r. 149, Kronika světa. Z: Encyklopedie dějin antisemitismu, FF PU, Plzeň, s. 270.

Obrázek č. 3: Pohlednice, přelom 19/20 st. Vražda Anežky Hružové, Polná. Encyklopedie dějin antisemitismu. FF PU, Plzeň, s. 127.

Obrázek č. 4: Ilustrace z r. 1591, Bratislava. Encyklopedie dějin antisemitismu, FF PU, Plzeň, s. 274.

Obrázek č. 5: Plagát s Jamesem Rotschildem, Francie, z r. 1900. z nytimes.com

Obr. č. 6: s. Medirytina z frankfurtské mostové věže, 18. st, Encyklopedie dějin antisemitismu, FF PU, Plzeň, s. 152.

Antijudaismus a antisemitismus

- (opätovná) bohovražda – znesväcovanie hostí
 - Rituálne vraždy, snaha škodiť kresťanom
 - Spriahnutie sa s diablom
 - Záľuba v nečistom – judensau, marranos
 - Kryptožidia...
 - Sprisahania
 - Úžerníctvo
 - Otrava studní, šírenie moru a d.
-
- Vid' napr. heslo na s. 55 v Encyklopedii dějin antisemitismu:
 - https://khv.zcu.cz/export/sites/ffkhv/ihistud/texty/Encyklopedie_dejin_antisemitismu_tisk_na_CD.pdf

Ďakujem za pozornost.

lesnak@ped.muni.cz